

УДК 911.3:008

*Павло Шуканов, д. геогр. н., доцент**e-mail: parus2133@gmail.com**Олександр Горячов, к. екон. н., доцент**e-mail: ruet.me@gmail.com**Віктор Карпенко, к. екон. н., доцент**e-mail: karpenko.olga11@gmail.com**Ніна Карпенко, доцент**e-mail: karpenko_Inn@ukr.net**Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна*

МОНІТОРИНГ ГЕОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

У статті на основі системного-синергетичного підходу запропоновані теоретико-методологічні основи суспільно-географічного моніторингу глобальної трансформації світового ринку туристичних послуг. Запропоновано і обґрунтовано з позиції соціально-економічної географії поняття «глобальний ринковий простір» як функціональне і організаційне середовище і форма взаємодії культурологічних і торгово-економічних полів в процесі трансформації національних економік. Проаналізовано вплив цивілізаційного фактора на територіальну організацію суспільства. Розкрито гео економічні особливості трансформації світового ринку туристичних послуг і формування глобального ринкового простору.

Ключові слова: моніторинг, світовий ринок туристичних послуг, глобальний ринковий простір, цивілізація, гео економіка, глобалізація, макрорегіон, макрорегіональний ринок.

Павел Шуканов, Александр Горячёв, Виктор Карпенко, Нина Карпенко. МОНИТОРИНГ ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ МИРОВОГО РЫНКА ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ

В статье на основе системного-синергетического подхода предложены теоретико-методологические основы общественно-географического мониторинга глобальной трансформации мирового рынка туристических услуг. Предложено и обосновано с позиции социально-экономической географии понятие «глобальное рыночное пространство» как функциональная и организационная среда и форма взаимодействия культурологических и торгово-экономических полей в процессе трансформации национальных экономик. Проанализировано влияние цивилизационного фактора на территориальную организацию общества. Раскрыты геоэкономические особенности трансформации мирового рынка туристических услуг и формирования глобального рыночного пространства.

Ключевые слова: мониторинг, мировой рынок туристических услуг, глобальное рыночное пространство, цивилизация, геоэкономика, глобализация, макрорегион, макрорегиональный рынок.

Pavel Shukanov, Alexander Goryachov, Victor Karpenko, Nina Karpenko. MONITORING OF GEO-ECONOMIC TRANSFORMATION OF THE WORLD MARKET OF TOURIST SERVICES

In the article on the basis of system-synergetic approach propose theoretical and methodological background of the publicly-geographical monitoring of global transformation of world market of tourist services. Among the new methods used in research are methods of foresight technologies and socio-economic modeling of the development of the object. Proposed and justified from the standpoint of socio-economic geography concept of «global market space» as functional and organizational environment and form of interaction between the cultural and trade and economic fields in the process of transformation of national economies.

The influence of the civilization factor on the territorial organization of society was analyzed. The geo-economics features of the transformation of the world market of tourist services and the formation of a global market space were exposed. The hierarchical levels and sub-levels of the territorial organization of the global socio-geographical system are singled out. On the basis of the use of methods of ranging and multidimensional classification the development of global market space is worked out with selection 9 macro-regional markets of the world. In the context of the author's interpretation of the term «civilization» the definition of global civilization is justified. The influence of civilization factor in the territorial organization of society has been analyzed. Geo-economic, cratopolitical, environmental aspects of spatial transformation of socioecosystems has been clarified.

Keywords: monitoring, world market of tourist services, global market space, civilization, geo-economics, globalization, macroregion, macro-regional market.

Постановка проблеми. В умовах глобальної трансформації міжнародних соціально-економічних відносин особливого значення набуває сфера туристичних та готельно-ресторанних послуг, яка на сьогоднішній день залишається однією з важливих галузей економіки України. Для того, щоб успішно працювати на світовому ринку товарів і послуг, слід відстежувати та розуміти глибинні причини і наслідки процесів, які відбуваються в сучасному світовому господарстві. Це можливо лише за умови вільного орієнтування у ситуації, що складається в процесі

формування кон'юнктури, насамперед, на світовому ринку туристичних послуг. Як відомо, кон'юнктура враховує збіг обставин чи стан речей на відповідному ринку, здатних впливати на господарську діяльність конкретного підприємства і розвиток економіки в цілому. Тому вивчення кон'юнктури окремого товарного ринку необхідне для того, щоб правильно оцінити її поточний стан, передбачити можливі зміни і розробити відповідну стратегію розвитку. Особливостями вивчення кон'юнктури міжнародного ринку є визначення характеру і ступеня його збалансованості, насамперед співвідношення попиту і пропозиції, які виявляють себе в прагненні до рівноваги. Проте цей процес має стохастичний характер і відбу-

вається під постійним впливом комплексу суперечливих чинників, які обумовлюють певні коливання і відхилення від основної тенденції розвитку ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відзначає Дж. Глік, стохастичний процес не є ні детермінованим, ні випадковим. Він управляється набором ймовірностей [2, с. 241]. Це означає, що наступна подія на ринку не може бути точно прорахованою і вона не є абсолютно незалежною. Отже, кожний стан ринку визначається ймовірністю, яка залежить від стану системи в цілому і від чинників впливу попередніх станів різних компонентів світового економічного порядку. В наукових працях таких вчених як В.К. Бабарицька, А.П. Кіреєв, О.О. Любіцева, Г.А. Папірян, А.Ю. Парфіненко, Л.Ф. Ходорков та ін. відображаються уявлення про процеси та явища, що відбуваються на сучасному світовому ринку послуг загалом, та як його складової – на ринку туристичних послуг.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, результати даних досліджень дуже мало враховують фактор глобальної трансформації суспільно-географічних систем різного рівня розвитку в середньо- та довгостроковій перспективі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тому метою нашого дослідження є вдосконалення теоретичних основ функціонування національних ринків, з врахуванням факторів їх гео економічної трансформації, формування кон'юнктури світових цін на товари і туристичні послуги в умовах глобалізації та регіоналізації світу. Для досягнення даної мети передбачається використання методики моніторингового дослідження, зокрема аналізу розвитку світового ринку та міжнародних економічних відносин. З метою більш об'єктивного сприйняття та відображення найважливіших особливостей і закономірностей формування єдиного глобального ринку передбачається прогнозування трансформації світового ринку туристичних послуг в середньостроковій перспективі (5-10 років). Це може сприяти прийняттю адекватних економіко-політичної реальності управлінських рішень, зокрема, в процесі розробки стратегії щодо інтеграції України у світове господарство та зміцнення її позицій на міжнародних ринках товарів та послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «моніторинг» можна розглядати з різних точок зору. Так, наприклад, Ж.Г. Гансева моніторинг розуміє як безперервне стеження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату. М.Ф. Реймерс, в свою чергу зазначає, що суть моніторингу полягає у виконанні двох взаємозалежних функцій – спостереження та попередження. Вчений підкреслює, що моніторинг – це визначення невеликої кількості показників, які відображають стан системи. При цьому методом повторних вимірювань збирається та аналізується інформація в динаміці та використовується порівняння з базовими та нормативними документами. Моніторинг можна також розглядати як систематичний збір та обробку інформації, яка може бути використана для покращення прийняття рішення, а також побічно, для ін-

формування громадськості, або як інструмент зворотного зв'язку з метою здійснення проектів, оцінки та планування політики та бізнесу на ринку відповідних послуг. Основна сфера практичного використання моніторингу – це управління, а точніше інформаційне обслуговування управління в різних областях діяльності.

Моніторинг представляє собою доволі складне явище. Він використовується в різних сферах для вирішення різного роду завдань, але при цьому має спільні характеристики та властивості. Отже ми можемо запропонувати наступне визначення поняття «моніторинг» – це спеціальна система збору інформації про стан суспільно-географічних об'єктів, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій їх розвитку та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування суб'єктів національного ринку. Моніторинг завжди передбачає спостереження за об'єктом дослідження і має превентивний характер. Предметом моніторингу виступає кон'юнктурний механізм функціонування відповідних суспільно-географічних систем, а також фактори, які викликають зміну цього механізму в короткостроковій та довгостроковій перспективі. Методи дослідження при проведенні моніторингу є аналіз, синтез, індукція, дедукція, прогнозування, форсайт-технології та соціально-економічне моделювання розвитку об'єкту.

Аналізуючи процеси трансформації сучасного світового ринку, необхідно враховувати гео економічні аспекти глобалізації та функціональні можливості сучасних національних суспільно-географічних систем. За висловом Ф. Броделя, світ-економіка зачіпає певну частину географічного простору, як територіально і соціально-економічно самостійну та самодостатню систему, в якій внутрішні зв'язки між складовими елементами надають їй певну органічну єдність. У цілому гео економіка базується на принципі: «конкретне історичне місце застосування економічних моделей на практиці впливає на всю економічну систему, підлаштовуючи її під унікальне цивілізаційне середовище. Таким чином, в будь-які економічні моделі вносяться суттєві корективи, що роблять кожен економічну систему унікальною» [8, с. 140]. При цьому виділяються геостратегічні центри інтеграції, які є своєрідною основою для консолідації зацікавлених національних економік і суверенних держав.

Очевидно, що сучасний світовий ринок туристичних послуг розвивається з урахуванням домінуючого впливу трьох торгово-економічних зон: Північноамериканської, Західноєвропейської та Азіатсько-Тихоокеанської. Гео економічним центром Північноамериканської зони є США, а інтеграційним ядром – об'єднання НАФТА. В основі Західноєвропейської зони своєрідний блок Німеччини та Франції, а на інтеграційному рівні – Європейський Союз, як образ майбутніх Сполучених Штатів Європи. У Азіатсько-Тихоокеанській зоні довгий час домінувала Японія, але в останні роки лідерські перспективи поступово переходять до Китаю, який стає все більш

привабливим не тільки для держав АСЕАН, а й для інших ринків Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Оскільки основою глобальних трансформацій є економізація суспільства, необхідно враховувати стійкість існуючої економічної системи світу. Ефективний розвиток будь-якого об'єкта передбачає підвищення його різноманітності й ускладнення взаємодії відповідних структурних компонентів. При зниженні різноманітності зростає ентропія і загроза руйнування системи. Тому під стійкістю також «розуміється збереження цілісності системи в умовах внутрішніх збурень і зовнішніх впливів, під ефективністю – переважання процесів організації над процесами дезорганізації (перевищення доходів над витратами), які створюють потенціал для подальшого ускладнення, а під ускладненням – підвищення структурної, інформаційної (інноваційної) і поведінкової різноманітності економічної системи» [7, с. 32]. Тобто, розвиток об'єкта полягає в максимально можливому його ускладненні, що дозволяє розширити просторові межі існування системи. При досягненні меж ускладнення і заповнення простору будь-який існуючий об'єкт починає деградувати, що проявляється в його спрощенні та скороченні займаної території. В результаті проявляється конкуренція між людьми і різними системами геопросторової організації суспільства. У зв'язку з цим питання взаємозв'язку глобалізації та сталого розвитку світу все більше розглядаються з точки зору геоekonomіки як особливої версії розвитку геополітики.

Важливе значення для розуміння процесів глобалізації у взаємозв'язку з концепцією сталого розвитку світу має сучасна геоekonomіка, основні положення якої викладені в роботах французького професора Ж. Атталі, першого президента Європейського Банку реконструкції та розвитку. У його роботі «На порозі нового тисячоліття» концептуально викладені основні напрямки мондіалістської геополітики і виділяються три геоekonomічні регіони, які повинні стати основою майбутньої глобальної економіки: Північно-Американський, Західноєвропейський, Східно-Азіатський. Завершується ця праця закликком і своєрідною установкою до всього людства: «Але перш за все, повинен бути укладений новий священний заповіт між людиною і природою, щоб Земля продовжувала жити і надалі, щоб все ефемерне, наносне поступалося місцем вічному, щоб різноманітність протистояла одноманітності» [1, с. 132].

За визначенням Е.Г. Кочетова, сучасна геоekonomіка – це концепція зовнішньоекономічної стратегії та формування зовнішньоекономічних доктрин, яка вписується в загальнотеоретичну панораму, що складається з трьох взаємообумовлених і взаємозалежних частин (світова господарська система; зовнішньоекономічна доктрина і стратегічний арсенал її реалізації; національна економіка і стратегічний арсенал оптимального розвитку регіонів) [5, с. 12]. У певному сенсі геоekonomіка – це наука про стратегію економічного розвитку, яка забезпечить досягнення світової чи регіональної могутності переважно економічним шляхом. Отже, геоekonomічна стратегія передбачає досягнення політичних цілей довгостроковими економічними методами перерозподілу ре-

сурсів і світового доходу на основі створення конкурентоспроможних регіональних умов господарювання. Таким чином, геоekonomіка відображає сутність простору через систему економічних атрибутів, вплив якої виходить за межі національного ринку. Це стимулює процес економізації політики і підсилює явище політизації економіки. В результаті глобалізація в сфері бізнесу та процес економізації простору стають важливими чинниками трансформації суспільства, перерозподілу владних повноважень та формування ефективного, але не оптимального розвитку найважливіших регіонів світу.

В процесі глобальних трансформацій передбачається поступове ослаблення всіх існуючих держав і встановлення наднаціональних органів управління спочатку на міждержавному регіональному, а потім на загальнопланетарному, глобальному рівні. Головним проявом уніфікації світу є економізація, масифікація і політизація життя суспільства. Вони відповідають економічній, культурно-соціальній та політичній глобалізації як спеціальним і універсальним засобам добровільно-примусового приведення світу до єдиних і загальнообов'язкових стандартів у всіх сферах життєдіяльності людини і суспільства. У процесі вивчення геопросторової організації суспільства особлива увага приділяється проблемі трансформації сучасної світової системи. При цьому необхідно враховувати співвідношення і взаємодію найважливіших акторів цивілізаційного розвитку в умовах глобалізації та регіоналізації світу. У зв'язку з цим ми розглядаємо глобальний цивілізаційний простір як сукупність національних суспільно-географічних систем (СГС), що взаємопов'язані між собою різноманітними міжнародними культурно-цивілізаційними відносинами. Як зазначає М.С. Дністрянський «першорядне значення в політико-географічному аналізі має класифікація держав за розмірами (площею, кількістю населення), яка здійснюється з урахуванням абсолютних значень та ліній найбільшого розриву в ряду зростання чи спадання цих показників за державами світу» [3, с. 221]. Тому важливим елементом нашого дослідження є геодемономічні параметри розвитку сучасних країн. За допомогою цих показників визначається значущість всіх держав і регіонів світу в структурі глобальної СГС, з урахуванням цивілізаційних особливостей її трансформації.

Сучасна світова система офіційно функціонує на основі національних держав, визнаних ООН. У якості найважливіших характеристик будь-якого політико-територіального утворення розглядаються його територія, населення і особливості соціально-економічного розвитку. Все це пов'язано з регіонально-просторовим рівнем, вищою формою організації якого є національна СГС. Тому необхідно конкретизувати вивчення глобального цивілізаційного простору через визначення значущості держави у структурі сучасної геосфери на основі аналізу існуючої світової системи. Результати такого дослідження можуть бути корисні як для підбиття попередніх підсумків попередніх трансформацій, так і для уточнення своєрідного впливу (значущості) окремих націй в системі існуючого просторово-територіального, де-

мографічного та економічного порядку. На основі інформаційно-енергоречовинного обміну формуються і визначаються родові та типологічні ознаки, виділяються різновиди та особливості всіх геопросторових об'єктів. Взаємозв'язок інформації-енергії-речовини в природі та суспільстві є найважливішим чинником або рушійною силою зміни будь-якої системи і в цілому розвитку геосфери. На рівні глобальної суспільно-географічної системи дана взаємодія найбільш стійко зберігається і виявляється за допомогою виділення та взаємозв'язку різних особливостей цивілізаційного простору.

Під час постіндустріального розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин поступово формується глобальний ринковий простір, який визначається нами як функціональне і організаційне середовище та форма взаємодії традиційно-культурологічних і торговельно-економічних полів у процесі трансформації національних економік. Даний простір проявляється як сукупність усіх локально-регіональних та макрорегіональних ринків, які ієрархічно організовані в системно-дихотомічному взаємозв'язку Схід-Захід. На різних рівнях функціонування основними компонентами глобального рин-

кового простору, як системи, є територіальна (просторова), демографічна (населення), соціально-економічна, управлінська (кратополітична) і сакральна (культурно-релігійна) сфери життєдіяльності суспільства. За законом переходу кількісних змін у якісні, після досягнення певної величини настає така якісна трансформація системи (природа – людина – суспільство), що стає очевидною загрозою наближення катастрофи в умовах формування нової системи (людина – суспільство – природа). Коли така проблема охоплює весь світ і все людство, вона відповідає рівню глобальної загрози, а для її вирішення потрібна мобілізація ресурсів загальнопланетарного масштабу.

Тому все більш актуальною стає проблема реалізації феномена сталого розвитку в контексті глобальної трансформації світу на різних рівнях ієрархії гео економічного (регіонально-економічного) простору. У зв'язку з цим у системній єдності глобального, глокального та локального рівнів метапростору ми виділяємо різні субрівні – від загальнопланетарного і глобально-соціосферного, до локально-особистісного простору (табл. 1).

Таблиця 1

Ієрархічні рівні організації глобального ринкового простору

Рівні простору	Просторові субрівні
I. Глобально-просторовий рівень – глобалітет	⇒ Загальний (глобальний) простір – метапростір ⇒ Глобальний природний простір – ландшафтна оболонка ⇒ Глобально-суспільний простір – соціосфера (антропосфера)
II. Регіонально-просторовий (міжнародний) рівень – регіоналітет	⇒ Континентальний простір ⇒ Інтеграційний простір ⇒ Транскордонний простір
III. Локально-просторовий (державний) рівень – локалітет	⇒ Національно-державний простір ⇒ Адміністративно-територіальний простір ⇒ Локально-особистісний простір

В умовах зростаючої дестабілізації світової економічної та політичної системи, під впливом різних транснаціональних сил і локально-регіональних проблем людства виникає реальна загроза перманентної глобальної кризи. Тому здійснюються процеси наднаціональної гео економічної (регіонально-економічної) інтеграції як відображення необхідності переходу всіх народів світу на більш високий рівень цивілізаційного захисту антропосфери та навколишнього природного середовища. Виходячи з вище викладеного, передбачається перехід від офіційного домінування поки що впливових національних СГС до міжнародно-регіональної (наднаціональної) моделі розвитку антропосфери державно-корпоративного типу. Тому процеси формування глобального ринкового простору необхідно вивчати з точки зору геостратегічного підходу і загальнопланетарного перерозподілу доступних людству ресурсів. У результаті стає очевидним, що локально-національні системи все більше послаблюються, а регіонально-інтеграційні геосистеми стимулюються для посилен-

ня. У перспективі найближчих десятиліть всі вони можуть бути поглинені глобально-уніфікованим простором із єдиною, універсально-централізованою системою управління світом.

У суспільно-географічній науці існує визначення макрорегіону світу як історично сформованого комплексу сусідніх народів, які належать до однієї глокальної цивілізації та взаємозалежно розвиваються у певних географічних умовах. З точки зору глобального ринкового простору в основі кожного макрорегіону має бути своєрідне ядро, навколо якого відбувається концентрація і територіальна організація цивілізаційного та торговельно-економічного простору. Оскільки в період глобалізації важливим процесом є міжнародна регіоналізація світу, в якості таких ядер (концентрів) розглядаються найбільш стійкі, впливові та привабливі інтеграційні структури або найбільш значущі держави світу. У результаті проведених нами досліджень виявлено такі найбільш стійкі та привабливі інтеграційні угруповання світу як макрорегіонального, так і глобального значення:

АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії), РСАДПЗ (Рада співробітництва арабських держав Перської затоки), САМ (Союз арабського Магрибу), ЄврАзЕС (Євразійське економічне співтовариство), ЄС (Європейський Союз), СААРК (Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії), САДК (Співтовариство розвитку Півдня Африки), НАФТА (Північноамериканська угода про вільну торгівлю), МЕРКОСУР (Спільний ринок країн Південної Аме-

рики), АНЗСЕРТА (Австрало-Новозеландська угода про вільну торгівлю).

Таким чином, з урахуванням проведеного нами аналізу особливостей територіальної організації суспільства на різних рівнях функціонування глобального ринкового простору запропоновано узагальнену схему регіоналізації світу на рівні глокалітету, яка передбачає виділення 9 основних макрорегіональних ринків світу (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика макрорегіонів глобального ринкового простору, 2015 р. [розраховано за даними 9; 10]

Макрорегіональний ринок	Інтеграційне ядро (кількість країн)	Інтеграційний центр	Частка ядра в макрорегіоні, %		
			ВВП	населення	тери-торія
I. Західно-Євразійський	ЄС (28)	ФРН, Франція, Велика Британія	88,7	81,8	54,0
II. Східно-Євразійський	ЄврАзЕС (5)	Російська Федерація	81,9	64,2	92,1
III. Східно-Азійський	АСЕАН (11+2)	Китай, Японія	89,2	95,4	88,7
IV. Південно-Азійський	СААРК (8)	Індія, Пакистан	100	100	100
V. Афразійський	ССАГПЗ (6) і САМ (5)	Саудівська Аравія, Алжир	47,31	22,84	42,97
VI. Центрально-Південно-Африканський	САДК (14)	ПАР	51,0	41,2	65,4
VII. Північно-Американський	НАФТА (3)	США	97,0	85,0	94,9
VIII. Південно-Американський	МЕРКОСУР (6)	Бразилія	73,5	72,3	78,3
IX. Австрало-Тихоокеанський	АНЗСЕРТА (2)	Австралія	97,4	74,8	93,8

Таким чином, ми приходимо до висновку про існування безпосереднього взаємозв'язку між стратегією сталого розвитку та трансформацією глобальної соціогеосистеми, які в сукупності є ідеологічним та практичним засобом у процесі формування майбутнього інформаційно-цивілізаційного простору. Отже, за своєю суттю, стратегія сталого розвитку використовується глобальною олігархією для переходу від офіційно-функціонуючих національно-державних систем і відповідних інститутів влади до нового світового порядку на чолі з представниками глобально-регіонального рівня. Для цього в період з 2016 по 2030 роки передбачається поступова заміна нині існуючої світової системи, яка функціонує на основі пріоритетів держави-нації та національної економіки. У результаті подальшої трансформації світу повинні бути сформовані регіонально-наднаціональні соціально-економічні та військово-політичні структури інформаційно-цивілізаційного типу. На підтвердження прогнозованих нами процесів можна навести дані з доповіді Національної розвідувальної ради США «Глобальні тенденції – 2025: мінливий світ» – до 2025 року замість міжнародного співтовариства, що складається з національних держав, буде сформована глобальна багатополарна система. Таким чином, буде здійснюватися перехідний період від старого до нового світового порядку [6].

У роботі М. Моїсєєва «Інформаційне суспільство: можливість і реальність» виділяються такі умовні форми як техногенні та традиційні цивілізації. Перші

він характеризував прагненням до максимально ефективного використання ресурсів та пошуку організаційно-технічних інновацій. Другі відрізняються самовідтворювальною стійкістю і пріоритетом колективізму. Подальший етап розвитку світу передбачає не просто перехід до інформаційного суспільства, а неминучий синтез цивілізацій Сходу і Заходу. На думку М. Моїсєєва відбудеться перетворення сукупності цивілізацій у єдину систему, не в єдину цивілізацію, а систему, в якій кожна із цивілізацій збереже такі потрібні для людства особливості [4, с. 446]. Ми згодні з тим, що трансформація світу веде людство до єдиної загальнопланетарної системи. Цей процес має конкретну назву – глобалізація і охоплює всю ландшафтну оболонку, що свідчить про його універсальність і унікальність. Однак у нас немає переконливих підстав вважати, що у процесі глобальних трансформацій може зберегтися цивілізаційна різноманітність соціосфери. Більше того, результати численних досліджень свідчать про те, що, по-перше, не існує однозначного трактування глобалізації, по-друге, ідеологічний і етимологічний сенс цього слова дозволяє нам припускати, що кінцевою метою глобалістів є створення та забезпечення функціонування раціонально обґрунтованої всесвітньої та одноманітної системи. При цьому формування майбутньої глобальної (інформаційної) цивілізації безпосередньо пов'язане із встановленням та поширенням загальнообов'язкових критеріїв і стандартів у всіх сферах життєдіяльності суспільства і людини, що підтвер-

джує наше розуміння глобалізації як процесу уніфікації світу на основі єдиних та універсальних принципів трансформації антропосфери і навколишнього природного середовища.

В умовах зростаючої дестабілізації світової економічної та політичної системи, під впливом різних транснаціональних сил та локально-регіональних проблем людства виникає реальна загроза перманентної глобальної кризи. Тому здійснюються процеси наднаціональної гео економічної інтеграції як відображення необхідності переходу всіх народів світу на більш високий рівень цивілізаційної захисту антропосфери та навколишнього природного середовища. Оскільки предметом вивчення гео економіки є процеси розвитку як державних, так і регіонально-міжнародних утворень, необхідно враховувати можливості, перспективи створення і розвитку торгово-економічних і військово-політичних блоків як особливої форми територіальної організації суспільства. Таким чином, передбачається створення такої системи координації та контролю, яка може поєднувати локально-національні, регіонально-міжнародні та планетарно-антропосферні підходи до вирішення суперечностей в рамках взаємодії «природа – суспільство – техніка».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В умовах зростаючого впливу глобальних фінансово-економічних монополій все більше проявляється зрощування держави і великого бізнесу. Сьогодні подібний симбіоз представляється умовою підтримки національної конкурентоспроможності. Саме завдяки йому система національного управління США впливає на весь світ, опиняючись наднаціональною за характером свого впливу. Водночас у світовій економіці інтенсивно знижується роль окремих держав і стрімко зростає значення інститутів глобального управління. Таким чином, здійснюється своєрідний перехід від старої фінансово-економічної до нової глобальної валютної системи. Тому трансформується вся сукупність міжнародних відносин і проявляється чітка тенденція до створення вже в найближчі десятиліття універсальної глобальної економіки на основі єдиної світової резервної валюти нового наднаціонального типу. Для досягнення цієї мети прогнозується необхідність глобальної цивілізаційної кризи та істотна зміна фінансової географії світу. Зокрема, очікується послаблення англосаксонських фінансових центрів (Лондон, Нью-Йорк) і посилення центрів Східно-Азійського макрорегіону (Сінгапур, Гонконг, Шанхай). Тому багато впливових представників глобально-економічної олігархії сприймають деякі регіони країн, що розвиваються не як периферію, а як перспективний простір формування нової загальнопланетарної фінансово-економічної архітектури світу.

У зв'язку з цим вже в найближчі 5-10 років пе-

редбачається: 1) формування нової глобальної системи резервних валют, у тому числі зміна ролі спеціальних прав запозичення (СДР) і перехід на розрахунки у деяких національних або макрорегіональних валютах; 2) реформування системи управління міжнародними фінансовими установами; 3) збільшення ресурсів міжнародних банків розвитку регіонального значення та створення нових колективних інструментів фінансового захисту; 4) забезпечення ефективного нагляду за фінансово-економічною політикою з урахуванням значущості та системного впливу найбільших національних економік глобального ринкового простору; 5) подолання макроекономічних дисбалансів на основі створення міжнародних валютних систем регіонально-цивілізаційного рівня. У результаті, можна очікувати, що збереження домінуючої ролі долара США у світовій системі можливе тільки у короткостроковій перспективі (3–5 років). Після цього (у середньостроковій перспективі – 5–10 років) прогнозується поступове посилення регіонально-наднаціональних валютних систем із можливістю створення до 2025 року кошика резервних валют на основі євро, юаня, амеро та інших макрорегіональних валют.

Цей процес можна розглядати як проміжний етап глобалізації, який характеризується якісним переходом суспільства від локально-державних цінностей до глобально-регіональних, тобто цивілізаційно-наднаціональних пріоритетів. Залежно від ефективності та стійкості створених міжнародних регіонально-інтеграційних систем, визначатимуться подальші перспективи розвитку всієї глобальної соціогеосистеми. Якщо цивілізаційна регіоналізація світу не забезпечить необхідної стабільності, настане подальша, ще більш кризова трансформація соціосфери і навколишнього природного середовища. У такому випадку стане можливим не просто глобальне управління світом, а фактично встановиться тотальний контроль над людиною у всіх сферах її життєдіяльності, яка буде поглинена централізованим кібернетичним простором.

Для запобігання подібних загроз людству необхідно усвідомлення і використання значущості традиційно-культурних цінностей як важливого чинника ефективного стримування подальшої деградації суспільства і природи. Тільки в цьому випадку стає можливим створення такої системи управління світом, яка сприятиме нівелюванню згубних спокус і руйнівних наслідків глобальної трансформації соціогеосистеми. Тоді у кожній людині, суспільства і держави з'явиться додатковий стимул до подолання своєї споживчо-егоїстичної сутності і, на основі традиційно-цивілізаційних пріоритетів, посилення прагнення до відродження, зміцнення або формування нових умов для стійкого розвитку соціосфери і навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел:

1. Аттали Ж. На порозі нового тисячеліття / Жак Аттали; пер. с англ. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 135 с.
2. Глик Д. Інформація. Історія. Теорія. Поток / Джімс Глік; пер. с англійського М. Кононенко. – Москва: АСТ: CORPUS, 2013. – 576 с.

3. Дністрянський М.С. Типологія держав світу за структурно-територіальними параметрами як метод політико-географічного аналізу / М.С. Дністрянський // *Acta Beregsasiens*, 2010. – № 1. – С. 221-231.
4. Информационное общество: [сборник / сост. А. Листионов]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 504 с.
5. Кочетов Э.Г. Геоэкономика (Освоение мирового экономического пространства) / Э.Г. Кочетов. – М.: Издательство БЕК, 1999. – 480 с.
6. Мир после кризиса. Глобальные тенденции – 2025: меняющийся мир. Доклад Национального разведывательного совета США. – М.: Издательство «Европа», 2009. – 188 с.
7. Скопин А.Ю. Введение в экономическую географию: базовый курс для экономистов, менеджеров, географов и регионоведов / А.Ю. Скопин. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
8. Шуканов П.В. Глобальный цивилизационный простір: науково-методологічні засади суспільно-географічного дослідження: [монографія] / П.В. Шуканов; за наук. ред. проф. К.А. Немця. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – 287 с.
9. World DataBank [Electronic resource]. – Available at: <http://data.worldbank.org/country/> – Titla from display.
10. The World Factbook [Electronic resource]. – Available at: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html/> – Titla from display.

References:

1. Attali, Zh. (1993). Na poroge novogo tysyacheletiya [On the threshold of a new millennium]. М.: Mezhdunar. otnosheniya, 135.
2. Glik, D (2013). Informatsiya. Istoriya. Teoriya. Potok [Information. History. Theory. Flow]. Moskva: АСТ: CORPUS, 576.
3. Dnistrianskiy, M.S. (2010). Tipologiya derzhav svitu za strukturno-terytorialnyimi parametramy yak metod polityko-geografichnoho analizu [The typology of the powers behind the structural and territorial parameters of the method of the political and geographic analysis]. *Acta Beregsasiens*, 1, 221-231.
4. Informatsionnoe obshhestvo (2004). [Information Society]. М.: ООО «Izdatelstvo AST», 504.
5. Kochetov, E.G. (1999) *Geoekonomika (Osvoenie mirovogo ekonomicheskogo prostranstva)* [Goeconomics (Mastering the World Economic Space)]. М.: Izdatelstvo BEK, 480.
6. *Mir posle krizisa. Globalnye tendentsii – 2025: menyayushchiysya mir* [The world after the crisis. Global trends – 2025: The changing world.] (2009). М., 188.
7. Skopin, A.Yu. (2001). *Vvedenie v ekonomicheskuyu geografiyu: bazovyi kurs dlya ekonomistov, menedzherov, geografov i regionovedov* [Introduction to economic geography]. М.: Gumanit. izd. centr VLADOS, 272.
8. Shukanov, P.V. (2013). *Hlobalnyi tsyvilizatsiynyi prostir: naukovu-metodologichni zasady suspilno-geografichnoho doslidzhennya* [Global civilizational space: scientific and methodological bases of socio-geographical research]. Poltava: PUET, 287.
9. World DataBank (2016). Available at: <http://data.worldbank.org/country>.
10. The World Factbook (2016). Available at: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html/>

Надійшла до редколегії 24.11.2017 р.